

Socialstyrelsens
handledning för arbete
med begrepp och termer

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2019-2-15
Publicerad www.socialstyrelsen.se, februari 2019

Förord

Socialstyrelsen ansvarar för att samordna, publicera och förvalta nationellt överenskomna begrepp och termer som bör användas inom vård och omsorg. Med vård och omsorg avses hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Terminologiarbetet ska medverka till säkerhet för individen som får vård och omsorg. Terminologiarbetet ska även medverka till att effektivisera verksamhetsuppföljning och planering samt insamling av data genom att enhetliga definitioner används. Målet för Socialstyrelsens terminologiarbete är ett gemensamt fackspråk för vård och omsorg.

Denna handledning är tänkt att vara ett hjälpmedel i Socialstyrelsens terminologiarbete. Syftet är också att den ska medverka till att intressenterna i det nationella terminologiarbetet inom vård och omsorg använder gemensamma metoder och arbetsformer.

Handledningen vänder sig i första hand till dem som är eller kommer att bli praktiskt involverade i Socialstyrelsens terminologiarbete. Målgruppen är dels olika externa parter såsom Sveriges Kommuner och Landsting, privata vårdgivare, kommuner, landsting och regioner, universitet och högskolor samt utvecklare av vårdens och omsorgens informationssystem, dels medarbetare inom Socialstyrelsen.

Denna handledning är uppdaterad i februari 2019 av Socialstyrelsens terminologer Anna Flöjte, Alma Hjertén Soltancharkari och Carl Strömbäck.

Mona Heurgren
Avdelningschef
Avdelningen för statistik och jämförelser

Innehåll

Förord	3
Inledning.....	7
Socialstyrelsens roll och ansvar för nationellt överenskomna begrepp och termer.....	8
Om begrepp och termer	10
Terminologiarbete	11
Socialstyrelsens terminologiarbete.....	15
Att tänka på i terminologiarbetet	22
Referenser	25
Bilaga 1 – Terminologiarbetets egen terminologi.....	26

Inledning

Vård och omsorg är ett stort fackområde med många olika specialiteter och verksamhetsområden som genererar ett stort antal facktermer. Det finns en risk att man definierar begrepp utan att se till fackområdet i sin helhet. Socialstyrelsen strävar dock efter generella definitioner som gäller för hela fackområdet där det är möjligt, för att förhindra att olika fackspråk uppkommer inom samma område.

I terminologiarbetet eftersträvar vi dessutom att terminologiskt utformade termer och definitioner är oberoende av hur verksamheter är organiserade, vilka IT-stöd man använder eller vilka ekonomiska ersättningssystem man arbetar med.

Terminologiarbetet är en viktig del i att åstadkomma en jämlik vård och omsorg. Det är en grundförutsättning för strukturerad dokumentation, och därmed korrekt information och kommunikation.

Socialstyrelsens roll och ansvar för nationellt överenskomna begrepp och termer

Enligt Socialstyrelsens instruktion (2015:284) ska Socialstyrelsen skapa och tillhandahålla enhetliga begrepp, termer och klassifikationer inom sitt verksamhetsområde. Sedan 2003 finns Socialstyrelsens termbank, som är en källa till fastställda och nationellt överenskomna begrepp och termer inom detta område. Nationellt överenskomna begrepp och termer utgör tillsammans med hälsorelaterade klassifikationer och SNOMED CT det nationella fackspråk som krävs för en enhetlig digital dokumentation och för en säker kommunikation inom vård och omsorg.

Socialstyrelsens terminologiansvar

Socialstyrelsen ansvarar för att samordna, publicera och förvalta nationellt överenskomna begrepp och termer.

Våra utgångspunkter är

- individ- och patientsäkerhet
- kvalitet i vård- och omsorgsarbetet
- kommunikation och samverkan mellan huvudmän
- öppen redovisning av vårdens och omsorgens kvalitet och resultat.

Målet med vårt terminologiarbete

Det nationella terminologiarbetet ska täcka in kunskapsområdet vård och omsorg. Målet är en enhetlig och entydig terminologi som går som en röd tråd genom det praktiska vård- och omsorgsarbetet, forskning och utveckling, och arbetet med statistik, planering och uppföljning av vårdens och omsorgens verksamheter.

För att uppnå målet arbetar vi enligt gemensamma och överenskomna metoder för terminologiarbetet, överenskomna former för information och distribution av beslut samt etablerad förvaltning och underhåll av Socialstyrelsens termbank (termbank.socialstyrelsen.se).

Socialstyrelsens termbank

År 2003 kunde den första omgången termposter publiceras i Socialstyrelsens termbank och sedan dess finns begrepp och termer tillgängliga i termbanken på webben. Termbanken innehåller begrepp och termer inom fackområdet vård och omsorg, t.ex. inom läkemedelsområdet, individ- och familjeomsorg, äldreområdet och inom vårdadministration. Den innehåller däremot inte me-

dicinska begrepp. Termbanken kompletteras kontinuerligt i takt med att användningen av nya begrepp och termer rekommenderas. Idag innehåller termbanken cirka 700 term poster. Innehållet finns även tillgängligt för vidareutnyttjande enligt PSI-direktivet – Lag (2010:566) om vidareutnyttjande av handlingar från den offentliga förvaltningen.

Om begrepp och termer

Filosoferna har i alla tider brottats med innebörden i olika begrepp och sättet att analysera begrepp grundlades redan av Aristoteles. I början av 1900-talet beskrev en österrikare vid namn Eugen Wüster metoden för att analysera och dokumentera fackspråk, och 1987 kom den första versionen av ISO-standarderna för terminologiarbete (ISO 704).

Ord och termer

Ett begrepp är en kunskapsenhet som skapats genom en unik kombination av kännetecken. Begrepp är abstraktioner, så för att vi ska kunna tala och skriva om dem behövs ord och termer. Man skiljer mellan vad som är ett ord i allmänspråket och vad som är en term. Ett ord är enligt Svensk ordbok (svenska.se, 2017) ett *självständigt språkligt element med relativt enhetlig betydelse, som (normalt) uttalas och skrivs i ett sammanhang, dvs. utan paus resp. mellanrum*.

En term är däremot en *benämning för ett allmänbegrepp som tillhör ett fackområde*. Ett ord gäller alltså för språket i stort, medan en term tillhör och används inom ett visst fackområde.

I en allmänspråklig ordbok förklaras ordet *duplikat* med *kopia (direkt efter originalet)*. Mer precis behöver man inte vara i allmänspråket. Inom läkemedelsområdet har *duplikat* däremot en mycket mer avgränsad betydelse, nämligen *läkemedelsprodukt som är identisk med annan läkemedelsprodukt men med annat läkemedelsnamn*. Här är det alltså frågan om en term.

Fackspråkets olika nivåer

Ett fackspråk kan ha olika nivåer, vilka kan benämnas *allmänspråk*, *vetenskapligt språk* och *jargongspråk*. Denna nivåindelning har ofta sitt ursprung i vem som är mottagare. Indelningen kan exemplifieras enligt följande inom vård och omsorg:

- Allmänspråk som är klart, enkelt och begripligt för brukaren och patienten.
- Vetenskapligt språk som är exakt, enhetligt och tydligt för professionen.
- Jargongspråk som är begripligt inom och mellan yrkesgrupper.

Terminologiarbete

Terminologiarbete syftar till att få fram generella begreppsdefinitioner och genomsynliga termer som kan användas i olika sammanhang inom samma fackområde. Att en term är genomsynlig innebär att den är lätt att se igenom, dvs. det är lätt att förstå vad den betyder.

Metoder

Den metod som används ska stödja hela arbetsprocessen – från avgränsning av arbetet till kvalitetskontroll och dokumentation.

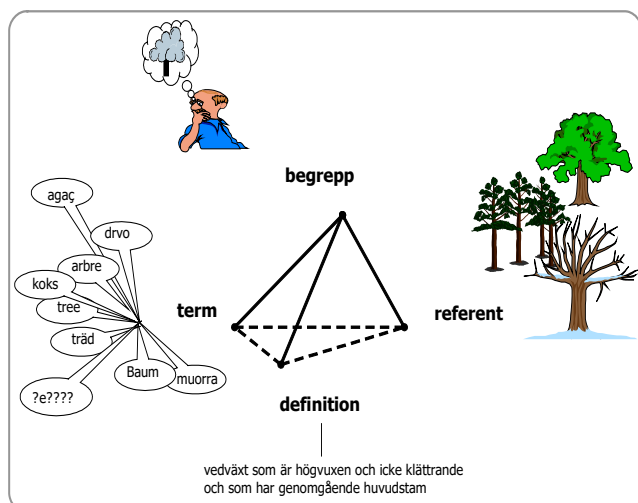
I terminologiarbetet ingår att ta reda på hur identifierade begrepp och termer används inom fackområdet. Detta görs i facklitteratur, lagstiftning, närliggande terminologiarbeten, termbankar, Nationalencyklopedin, olika ordböcker samt på relevanta webbplatser.

I det praktiska terminologiarbetet samarbetar alltid terminologer med sakkunniga inom fackområdet, exempelvis vård- och omsorgspersonal eller andra personer med gedigen erfarenhet inom fackområdet. Sakkunniga står för kunskaperna inom fackområdet, medan terminologen har metodkunskapen.

Centrala begrepp

I bilden nedan visas hur de centrala begreppen i terminologiläran förhåller sig till varandra.

Figur 1. Begreppstetraedern

Källa: Terminologicentrum TNC

Referenter är det som finns i verkligheten, det som ger upphov till begreppen. Referenter kan vara konkreta (träd, ambulans), abstrakta (dröm, hemtjänst) eller påhittade (tomte, enhörning). **Begreppen** tillhör tankevärlden, något vi har en föreställning om. **Termer** behövs för att kunna kommunicera begrepp och **definitionerna** beskriver begreppen. Anledningen till att det är streckade linjer i basen av tetraedern är att man hela tiden ska gå via begreppet. Det är begreppet som definieras, inte termen. Termen ska spegla begreppet, det finns inget hos själva referenten som avgör hur begreppet ska benämnas (man kan inte "se" på ett träd att det ska heta just "träd").

- Ett *begrepp* är en kunskapsenhet som skapats genom en unik kombination av kännetecken.
- Ett *kännetecken* är en abstraktion av en egenskap hos en eller flera referenter. Kännetecknen används för att beskriva begrepp.
- En *definition* är en språklig beskrivning som avgränsar ett begrepp mot närliggande begrepp.
- En *term* är en språklig benämning för ett allmänbegrepp.
- En *referent* är en företeelse i verkligheten som kan påvisas eller uppfattas eller som man kan föreställa sig och som ett begrepp kan knytas till.

Se även *Terminologiarbetets egen terminologi*, bilaga 1.

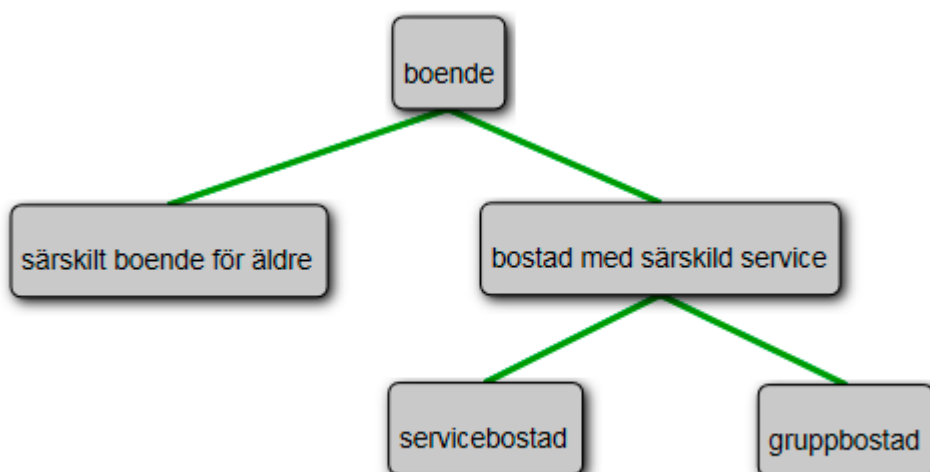
Begreppsanalys

Kärnan i terminologiarbetet är begreppsanalys, vilket innebär att man identifierar alla väsentliga kännetecken hos ett begrepp och undersöker vilka referenter begreppet kan knytas till. Dessa två aktiviteter är knutna till varandra på så sätt att ju färre kännetecken begreppet har, desto flera referenter kan det knytas till. Ett stöd i begreppsanalysen är att konstruera begreppsdiagram som återger begreppets relationer till andra begrepp, i grafisk form.

Det finns i huvudsak tre typer av relationer – *generiska*, *partitiva* och *associativa*.

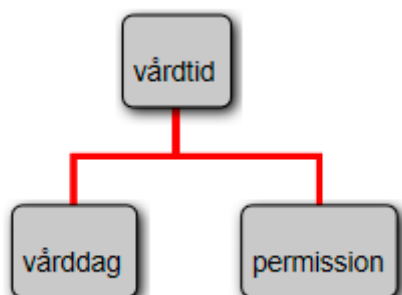
En *generisk* relation är en relation mellan två begrepp som har en uppsättning gemensamma kännetecken, men där det underordnade begreppet har åtminstone ytterligare ett särskiljande kännetecken.

Exempel på generiska relationer

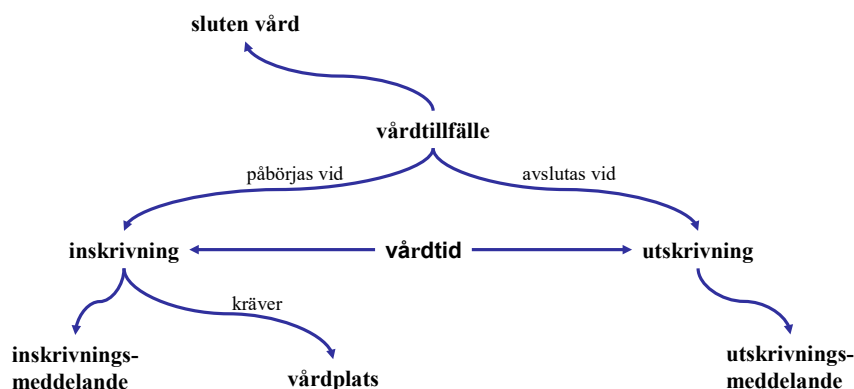
I en *partitiv* relation utgör ett av begreppen en helhet och övriga begrepp delar av denna helhet.

Exempel på partitiva relationer

Generiska och partitiva relationer är hierarkiska, dvs. det finns ett överordnat begrepp till de underordnade begreppen. En *associativ* relation är däremot icke-hierarkisk, men begreppen hör samman av ett eller annat semantiskt skäl.

Exempel på associativa relationer

Ett begreppsdiagram kan även kombinera de olika relationstyperna.

Definitionen speglar begreppet

När man definierar ett begrepp är det viktigt med enhetliga principer. Syftet med en terminologiskt utformad definition är entydig kommunikation – *man ska veta vad man menar och att man menar samma sak*. En definition speglar alltså begreppet och talar om hur det skiljer sig från närliggande begrepp.

En terminologiskt utformad definition brukar inledas med termen för det närmast överordnade begreppet, följt av de särskiljande kännetecknen gentemot närliggande begrepp. Det överordnade begreppet placerar in begreppet i rätt sammanhang bland relaterade begrepp. Se exempel på definition nedan.

term	Definition
e-recept	recept som överförs från förskrivare till apotek via dator eller motsvarande enligt fastställt och strukturerat format

I exemplet ovan är det alltså *recept* som står för det överordnade begreppet i definitionen och ett e-recept är en typ av recept. De särskiljande kännetecknen är att e-receptet *överförs från förskrivare till apotek*, att det sker *via dator eller motsvarande* och att det måste vara *enligt fastställt och strukturerat format*.

I en definition tar man endast med kännetecknen som skiljer ett begrepp från andra begrepp. För många kännetecknen gör definitionen för snäv för begreppet ifråga, dvs. färre referenter än vad som egentligen avses ingår. På motsvarande sätt kan för få kännetecknen göra definitionen för vid, dvs. fler referenter än vad som egentligen avses ingår. Exempelvis skulle definitionen *recept som överförs från förskrivare till apotek* vara för vid för begreppet *e-recept* eftersom denna definition inte säger något om *hur* receptet överförs. Därmed skulle även recept som inte överförs elektroniskt ingå.

Termer

En term kan se ut på olika sätt:

- En *enordsterm* består av ett enkelt ord (t.ex. ambulans, patient, läkare) eller ett sammansatt ord, (t.ex. ambulanssjukvård, hemsjukvårdsbesök, anhörigvårdare, biståndsbedömare).
- En *flerordsterm* består av flera ord, (t.ex. medicinteknisk produkt, livsmedel för särskilda näringsändamål).
- En term kan vara en förkortning (t.ex. ADL) eller innehålla en förkortning (t.ex. ATC-kod).

Terminologiska skrivregler

En term skrivs normalt i grundform, dvs. ental och obestämd form för substantiv, oböjd form för adjektiv och infinitivform för verb. Termen skrivs med liten begynnelsebokstav, utom när den alltid annars skrivs med stor bokstav (t.ex. om den inleds med ett egennamn). En definition bör kunna bytas ut mot termen i löpande text och skrivs därför med liten begynnelsebokstav och avslutas utan punkt. Inledande bestämd eller obestämd artikel bör undvikas, om det inte finns särskilda skäl att använda det.

Socialstyrelsens terminologiarbete

Socialstyrelsen har ett enhetligt och tydligt terminologiskt arbetssätt baserat på terminologiläran, som är etablerad och beprövad och även dokumenterad på svenska.

I detta avsnitt redogörs mer konkret för vad som ingår i Socialstyrelsens terminologiarbete.

När behövs terminologiarbete?

Terminologiarbete behövs i flera olika sammanhang, där följande är de gemensamma nämnarna:

- Det råder olika uppfattning om ett begrepps innebörd.
- Termbanken och etablerade ordböcker ger inte tillräcklig ledning.

Det praktiska terminologiarbetet bedrivs ofta i projektform i vilket terminologer och sakkunniga inom fackområdet samarbetar för att identifiera och analysera begrepp och termer inom ett visst fackområde. Både expertens kunskande och terminologens metodkunskap behövs för att nå ett lyckat resultat. Terminologiarbetet kan resultera i nya eller reviderade begreppsdefinitioner och termer eller förtydligande beskrivningar. Nationellt överenskomna begrepp och termer publiceras i Socialstyrelsens termbank.

Vad kan terminologerna hjälpa till med?

Terminologer är specialiserade på att sammanställa och bearbeta begrepp och termer och kan även delta i hantering och strukturering av den information som behövs för en entydig och enhetlig fackspråklig kommunikation.

En terminolog kan ha olika uppgifter och det är viktigt att klara ut vilken typ av arbete som terminologen förväntas utföra.

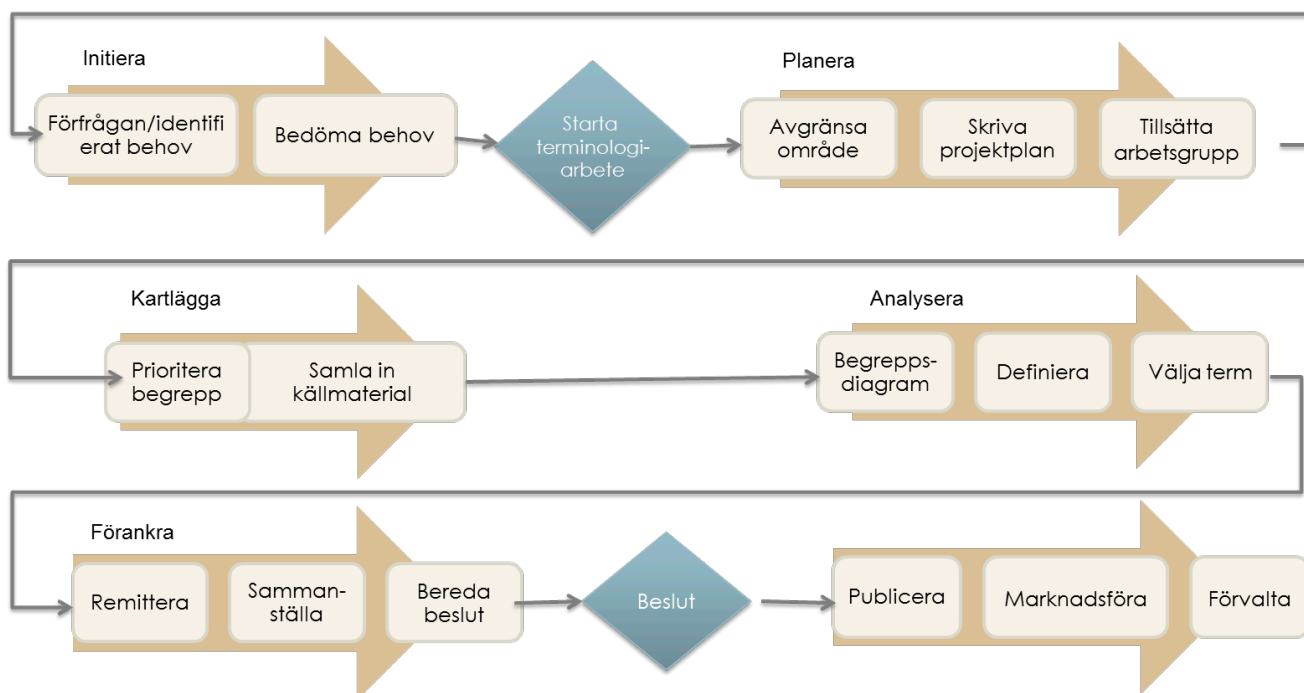
Terminologen kan t.ex.

- medverka i projekt som terminologiskt metodstöd, dvs. leda terminologiarbetet i en arbetsgrupp för att ta fram eller revidera termer och definitioner
- ensa och harmonisera begrepp och termer och även annat språkligt material
- ta fram beskrivningar och benämningar för t.ex. variabler i kodverk och regelverk.

Terminologiarbetet steg för steg

Terminologiarbetet genomgår följande faser:

Initiera terminologiarbetet tidigt i utarbetandet av t.ex. *föreskrifter, nationella riktlinjer, register eller öppna jämförelser.*

Initiera

Förfrågan/identifierat behov

Inför ett terminologiarbete kontaktas Socialstyrelsens terminologer för metodstöd och för att garantera en samordning med annat terminologiarbete via terminologi@socialstyrelsen.se. Initiativet till ett terminologiarbete kan tas av t.ex. handläggare, utredare, projektledare när ett större arbete eller projekt ska inledas eller om det finns ett generellt behov av att ett begrepp reds ut.

Bedöma behov

Ofta innehåller förfrågan om terminologiarbete en sammanställning av de ord och uttryck som initiativtagaren anser behöver redas ut. Tillsammans med initiativtagaren kan terminologen se över sammanställningen för att avgöra om det innehåller begrepp och termer som behöver redas ut med den terminologiska metoden. Om det finns ett behov av begreppsanalys så fattar terminologerna beslut om att starta ett terminologiarbete.

Planera

Avgränsa ämnesområdet

I förberedelserna inför ett terminologiarbete ingår att noggrant avgränsa ämnesområdet utifrån den identifierade målgruppens behov. Om initiativet till

terminologiarbete kommer från ett redan existerande projekt är ämnesområdet ofta redan avgränsat.

Ta fram projektplan med aktivitetslista och tidsplan

Det är viktigt att det finns ett tydligt mandat, en tydlig rollfördelning och tydliga uppgifter för projektdeltagarna inför alla terminologiarbeten. Det är även viktigt att resurser är avsatta redan från början och att en projektplan som innehåller både en aktivitetsplan och en tidsplan tas fram. Ett terminologiarbete behöver därför samma förutsättningar som annat projektarbete:

- en ansvarig projektledare för terminologiarbetet
- en arbetsgrupp som arbetar fram förslag till begrepp och termer
- ett eller flera mätbara mål för terminologiarbetets resultat
- relevant metodkunskap hos de medverkande i arbetet.

En utbildning i terminologilärans metoder och principer planeras tidigt tillsammans med den terminolog som ansvarar för arbetet.

Tillsätta arbetsgrupp

Initiativtagaren till terminologiarbetet hjälper till med att identifiera relevant kompetens till arbetsgruppen. En idealisk arbetsgrupp består av fem till åtta deltagare varav en till två deltagare är terminologer. Övriga deltagare är sakkunniga från berörda professioner och verksamheter inom fackområdet. Sakkunniga står för kunskaperna inom fackområdet medan terminologen står för metoden.

Kartlägga

Prioritera begrepp

Terminologen går igenom underlaget tillsammans med arbetsgruppen för att besluta vad som är begrepp som behöver en terminologisk definition. Genomgången resulterar ofta i två listor, en termlista för de begrepp som ska utredas i en terminologisk begreppsanalys och en lista för annan viktig språklig information.

Samla in källmaterial

I syfte att identifiera begrepp och termer som tillhör ämnesområdet behöver man samla in och analysera material som är relaterat till det avgränsade ämnesområdet, t.ex. årliga statistikrapporter, lagar och förordningar, handböcker, fackordlistor. Ur detta material excerpas relevant terminologisk information som ska användas i begreppsanalysen. Det är viktigt att spara information om vilka källor som använts.

Terminologen ska se till helheten och identifiera närliggande och relaterade begrepp som bör tas med i arbetet. I ett första stadium behöver man inte begränsa antalet begrepp och termer som hittas i materialet alltför hårt, utan allt som tycks relevant för ämnet registreras och dokumenteras.

Arbete med det som inte behöver en definition

Det som inte ska definieras kan ändå behöva utredas. Det kan t.ex. handla om förkortningar, anvisningar i register, ”blankettord” och sökord.

Exempel på annan språklig information än en definition

Term/Benämning	Terminologens förslag
NPÖ	skriv ut förkortningen
datum	ange standardiserat skrivsätt
adress	ange vad som ska ingå i adress
säng	självförklarande (tillhör allmänspråket)
övriga vuxna	snarare en kategori än en term ("övriga" är alltid i förhållande till något annat)

Analysera

Terminologiläran som bl.a. beskrivs i rapporten *Metoder och principer för terminologiarbetet* används för begreppsanalys. Begreppsdefinitioner och termer ska kvalitetssäkras och harmoniseras mot redan rekommenderade begrepp och termer innan de publiceras i termbanken. I begreppsanalyset, se avsnittet Begreppsanalys i kapitlet Terminologiarbete i teorin, ska man sträva efter konsensus i arbetsgruppen. Vissa begrepp är svåra att definiera och kan kräva extra tid.

Upprätta begreppssystem och rita begreppsdiagram

Som ett stöd i begreppsanalysen struktureras begreppen i begreppsdiagram för att återge ett begrepps relationer till andra begrepp. Upprättande av begreppsdiagram och definitionsskrivande löper parallellt under hela begreppsanalyset.

Utarbeta definitioner

Tillsammans med arbetsgruppen utarbetar terminologen definitionerna. Källan till definitionen dokumenteras noggrant.

Välja termer

Terminologen och arbetsgruppen tar fram förslag till rekommenderade termer och eventuella synonymer till begreppen.

Termposten

Resultatet av begreppsanalysen dokumenteras i Socialstyrelsens terminologimall som är i tabellform. Varje rad i tabellen motsvarar en term-post. En term-post är en uppsättning upplysningar som ges om ett begrepp i en terminologisk ordlista eller databas. Socialstyrelsens mall innehåller fält för *term*, *definition*, *kommentar och användningsområde*, *synonym* och *källa*.

term	definition	kommentar och användningsområde	synonym	källa

- Fältet *term* innehåller termen för begreppet i fråga.
- Fältet *definition* innehåller begreppets definition.
- Fältet *kommentar och användningsområde* kan innehålla information om hur och i vilket sammanhang begreppet kan användas, anknytning till annat begrepp eller lagstiftning samt eventuellt regelverk.

- Fältet *synonym* innehåller information om eventuell synonym alternativt avrådd term.
- Fältet *källa* anger ursprunget till definitionen. Om definitionen inte återges ordagrant från källan eller om ändringar inte påverkar innehållet (t.ex. utlämnande av inledande artikel, obestämd i stället för bestämd form på inledande överbegrepp, mindre omstuvning) skriver man *Baserad på* följt av källhänvisningen. Källfältet ska även innehålla information om när ett begrepp senast är beslutat.

term	definition	kommentar och användningsområde	synonym	källa
levnadsvana	specifikt beteende i vardagliga aktiviteter och som individen själv kan påverka	Vid förebyggande åtgärder fokuserar man vanligen på levnadsvanor associerade med mat, fysisk aktivitet, tobak, alkohol, sömn och sexualitet. Levnadsvanorna påverkas av livsvillkoren och levnadsförhållandena.	Avrådd term för detta begrepp: livsstil	Beslutad 2009

Om definitionen endast gäller inom ett visst delområde sätts en parentes före definitionen, t.ex. (*inom familjerätt:*) direkt följt av själva definitionen.

boendeutredning	(inom familjerätt:) utredning som syftar till att ge domstol underlag för beslut om barns boende då föräldrar inte är överens	Enligt 6 kap. 19 § föräldrabalken (1949:381), FB, ska tingsrätten se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir fillbörligt utredda. Tingsrätten får uppdra åt socialnämnden eller annat organ att utse någon att verkställa utredningen och fastställa riktlinjerna och även bestämma när utredningen ska vara slutförd. Utredningen ska koncentrera sig på barnet och barnets behov.		Beslutad 2004
-----------------	---	---	--	---------------

Förankra

Det är viktigt att arbetsgruppens medlemmar får tid att förankra förslag till term och definition i sina respektive nätverk.

Remittera

Begreppen med de av arbetsgruppen rekommenderade termerna och definitionerna skickas ut på intern och extern remiss.

Sammanställa remissvar och slutredigera

Den ansvariga terminologen sammanställer remissvar och slutredigerar hela materialet.

Bereda underlag för beslut

Den ansvariga terminologen förbereder underlag för beslut om publicering av begrepp och termer.

Besluta rekommendationer

Beslutsunderlaget med rekommenderade begrepp och termer godkänns officiellt av avdelningschefen för Socialstyrelsens terminologiverksamhet.

Publicera

Beslutade begrepp och termer publiceras i Socialstyrelsens termbank.

Marknadsföra

Det är viktigt att informera samtliga intressenter om att det finns en ny eller ändrad begreppsdefinition. Ett led i marknadsföringen kan vara att ta fram informationsmaterial. Både Socialstyrelsens intranät och externa webbplats, <http://www.socialstyrelsen.se/>, används för att sprida information om att begrepp och termer är publicerade i termbanken.

Förvalta

Förvaltningsprocessen startar samtidigt som begrepp och termer publiceras i Socialstyrelsens termbank. Varje förändring i en begreppsdefinition eller term dokumenteras och versionshanteras av Socialstyrelsens terminologer. Socialstyrelsens enhet för klassifikationer och terminologi ansvarar för att termbanken förvaltas och underhålls. Varje publicerad terminologi ses över regelbundet för att säkerställa att den fortfarande är aktuell och att inga förändringar har skett i någon närliggande terminologi.

Kvalitetstänkande i terminologiarbetet

Språkbruket är inte statiskt, det förändras och nya begrepp kommer till. Det kan även förekomma att en tidigare etablerad definition omvärderas eller förändras på något sätt. Till exempel ska begreppen harmoniseras till internationella standarder inom området. Detta görs av Socialstyrelsens terminologer i samarbete med sakkunniga i projektgruppen.

Det ska gå att lita på innehållet i Socialstyrelsens termbank, och därför är kvalitetstänkandet en viktig del av varje steg i terminologiarbetet. Kvalitetsarbetet ska fokusera på att förebygga felaktigheter samt korrigera och förbättra materialet. Grundinställningen bör vara att kvaliteten hela tiden ska värderas. Följande frågor är viktiga i det arbetet:

- Är begreppen tillräckligt tydligt definierade?
- Är termerna genomsynliga?
- Är annan information om begreppen korrekt och tillräcklig?

Historisk dokumentation

Med jämna mellanrum revideras termbankens innehåll. I efterhand kan det dock vara svårt att komma ihåg varför en viss förändring genomfördes, och därför är den historiska dokumentationen värdefull. Genom denna kan man i senare studier och statistikbearbetningar förstå skillnader och samband mellan olika versioner. Vid versionshantering ligger uppgiften i att hålla reda på de olika versionerna, vilka förändringar som har gjorts, varför de har gjorts, vem som har ansvarat för en viss förändring och när den genomfördes. Versionshanteringen sköts av Socialstyrelsens terminologer.

Att tänka på i terminologiarbetet

Vård och omsorg är ett stort fackområde med många delområden. Det finns en tendens inom varje delområde att definiera begreppen utan att se fackområdet i sin helhet. Socialstyrelsen strävar efter generella definitioner som gäller för hela fackområdet, när så är möjligt. Här är några saker som sakkunniga och terminologer i en arbetsgrupp bör tänka på i terminologiarbetet.

Använd aldrig en upptagen term

Huvudregeln är att en etablerad term för ett visst begrepp bör betraktas som upptagen och inte får användas för att benämna ett annat begrepp inom samma fackområde. Skälen är dels att det kan uppstå kommunikationsproblem både mellan människor och mellan datorer, dels att man riskerar individ- och patientsäkerheten.

Ändra inte en publicerad definition

Man ska inte ändra en publicerad definition som fungerar bra, även om man kan ha synpunkter på det språkliga innehållet. Det är viktigt att definitionerna är stabila över tid och att de som använder dem kan förlita sig på att det inte sker några omotiverade ändringar. Det kan dock finnas anledning att se över en definition pga. att den inte längre stämmer.

Vilka begrepp behöver egentligen definieras?

Under terminologiarbetets gång händer det att man vill definiera allmänna begrepp. Nedan följer några exempel där arbetsgruppen bör diskutera huruvida en terminologisk definition är nödvändig eller inte:

- Är *orsak* en term eller är det ett ord i allmänspråket som inte behöver en terminologisk definition?
- Behöver man definiera sådant som *grundorsak* och *bidragande orsak* eller kan de anses självförklarande? Kan det räcka med en beskrivning snarare än en terminologisk definition?
- Är *tillbud* en term eller ett ord i allmänspråket som inte behöver en terminologisk definition? Det är kanske inte lika genomsynligt och lättförståeligt som t.ex. *orsak* och kan därför behöva definieras? I Nationalencyklopedin definieras *tillbud* som *händelse som kunde medfört en (allvarlig) olycka*. Den norska motsvarigheten – *nestenulykke* – känns mer självförklarande medan danskans *farlig situation* liknar mer en allmänspråklig fras.

Undvik regelverk i definitionen

Det kan vara frestande att hänvisa till en lag eller lagparagraf i stället för att ge en terminologiskt uttömmande definition. Ambitionen är dock att försöka undvika regelverk i definitionen och i stället lägga detta i en anmärkning. Lagparagrafer kan ändras över tiden medan definitionen ska vara stabil.

Gör hellre så här:

term	definition	kommentar
verksamhetschef	befattningshavare som svarar för verksamheten	Se 29 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

Än så här:

term	definition	kommentar
verksamhetschef	befattningshavare som enligt 29 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) svarar för verksamheten	

Lagstiftningen kan försvåra terminologiarbetet

I lagstiftningen händer det att man använder olika termer för till synes samma begrepp eller att man använder samma term för olika begrepp. Men definitioner i lagar är ofta skrivna utifrån hur begreppen ska tillämpas i en viss verksamhet eller i ett visst sammanhang – inte utifrån begreppets generella innebörd. Detta påverkar användningen av begrepp och termer i Socialstyrelsens författningssamling och rapporter, och bidrar till att språkbruket inte blir enhetligt.

"Definitionen går inte att använda för vårt ändamål"

Det finns exempel på att man har sökt i termbanken och hittat en definition, men man tycker inte att den går att använda för det som man hade tänkt sig, t.ex. för att följa upp sin verksamhet. För att kunna följa upp en verksamhet krävs utredda begrepp och entydiga definitioner. Men en definition är i sig inte avsedd att användas för uppföljning. För uppföljning krävs andra upplysningar, såsom när, var, vad, hur och varför.

Ta definitionen av *rehabilitering* som exempel.

insatser som ska bidra till att en person med förvärvad funktionsnedsättning, utifrån dennes behov och förutsättningar, återvinner eller bibehåller bästa möjliga funktionsförmåga samt skapar goda villkor för ett självständigt liv och ett aktivt deltagande i samhällslivet [Socialstyrelsens termbank]

Men för att kunna följa upp rehabilitering måste man veta *varför* personen fick rehabilitering, *när* rehabiliteringen startade, *vad* som gjordes, *hur länge* den pågick, *vilka mål* som ställdes upp inför rehabiliteringsstarten, om dessa mål *uppnåddes* etc. Inget av detta ligger i själva definitionen av begreppet, utan måste beskrivas på annat sätt.

Samma resonemang gäller för begreppet *risk*, där definitionen lyder:

möjlighet att en negativ händelse ska inträffa [Socialstyrelsens termbank]

Denna definition är inte avsedd för uppföljning utan den beskriver bara begreppet. För att följa upp behöver man göra skattningar av hur *stor* en viss risk är, hur *allvarlig* konsekvensen blir om händelsen faktiskt inträffar, hur en viss risk *kan undvikas* m.m. Inget av detta ska ligga i definitionen.

Referenser

- Socialstyrelsens termbank <http://termbank.socialstyrelsen.se/>
- Metoder och Principer i terminologiarbetet, Spri rapport nr 481, <https://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/terminologi/terminologiorgan-och-termpubliceringer.html>
- Terminologiguide, En introduktion till terminologiarbete i teori och praktik, Terminologicentrum, ISBN: 91-631-4906-0
- Terminology work – Principles and methods. ISO 704:2009, IDT
- Terminology work – Harmonization of concepts and terms. ISO 860:2007
- Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application. ISO 1087-1:2000

Bilaga 1 – Terminologiarbetets egen terminologi

term	definition	källa
allmänbegrepp	begrepp som kan knytas till två eller flera referenter som har gemensamma egenskaper	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
begrepp	kunskapsenhet som skapats genom en unik kombination av kännetecken	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
begreppsanalys	del av terminologiarbete som består i att reda ut och beskriva ett fackområdes begrepp och relationerna mellan dessa	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
begreppsdiagram	grafisk representation av ett begreppssystem	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
begreppssystem	uppsättning begrepp och deras inbördes relationer	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
benämning	begreppsrepresentation i form av ett språkligt uttryck	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
definition	beskrivning som ska avgränsa begreppet mot relaterade begrepp	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
egennamn	benämning på ett individualbegrepp	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
fackområde	ämnesområde som kräver specialistkunskaper	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
fackspråk	språkform som används för kommunikation inom ett fackområde	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
individualbegrepp	begrepp som kan knytas till en unik referent	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
källa	ursprunglig skriftlig eller muntlig utsaga från vilken (viss) information härstammar	Nationalencyklopedins ordbok
kännetecken	abstraktion av en egenskap hos en viss referent eller hos en grupp av referenter	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
referent	entitet som kan påvisas eller uppfattas eller som man kan föreställa sig och som ett begrepp kan knytas till	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
term, fackterm	benämning för ett allmänbegrepp som tillhör ett fackområde	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
terminologi	uppsättning benämningar som hör till ett fackspråk	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
terminologiarbete	arbete som innebär att man på ett systematiskt sätt samlar, analyserar, beskriver och presenterar ett visst fackområdes begrepp och deras benämningar	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
terminologilära	lära om struktur, bildning, utveckling, användning och hantering av begrepp och terminologier inom olika fackområden	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)
termpost	del av en strukturerad terminologisk data-samling som avser ett visst begrepp	Terminologins terminologi: ordlistan (TNC)

Se hela Terminologins terminologi: ordlistan på Nordterms webbplats:
http://www.nordterm.net/wiki/sv/index.php/Nordterm_13.